Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Egentliga Finlands välfärdsområde

4.11.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

LAUSUNTO

122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Asiakasmaksut

> *Sosiaalihuoltolain asiakkaan etua koskevaa säännöstä selkeytettäisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Muutoksella edistettäisiin asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua myös asiakasmaksujen osalta.*

Sosiaalihuoltolakiin kirjattavaksi ehdotettu selkeytys asiakasmaksusta suhteessa asiakkaan edun arviointiin on kannatettava.

> *Vammaisen henkilön välttämättömien etujen turvaamiseksi yksittäistapauksessa esityksessä ehdotetaan lakiin lisättäväksi säännös sosiaali- ja terveydenhuollon maksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta tilanteessa, jossa maksun määrääminen sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelusta voisi estää tai vaarantaa vammaisen henkilön palvelujen käyttämisen. Säännös olisi vammaisen henkilön asemaa turvaava erityinen suojasäännös tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut olisivat soveltamisalasäännöksen mukaisesti riittäviä ja sopivia vastaamaan henkilön avun ja tuen tarpeeseen, mutta vammainen henkilö ei voisi olosuhteistaan johtuen asiakasmaksun takia palveluja käyttää. Jos palvelutarpeen arvioinnissa päädyttäisiin järjestämään palveluja vammaispalvelulain mukaisina erityispalveluina, niiden maksuttomuus tai niistä perittävät maksut määräytyisivät asiakasmaksulain kyseisiä palveluja koskevan sääntelyn mukaisesti. Esityksellä ei puututtaisi myöskään niiden vammaispalvelulain tarkoittamien palvelujen maksuttomuuteen, josta säädetään voimassa olevassa asiakasmaksulaissa.*

Vammaispalvelulakiin ehdotetun suojasäännöksen mukaisesta maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä tulee tehtäväksi vammaispalvelulain mukainen oikaisukelpoinen hallintopäätös asiakasmaksun määräytymisestä, joten oikaisua haetaan vammaispalvelulain perusteella, ei asiakasmaksulain perusteella. Kun samojen palveluiden asiakasmaksuista päätetään kahdessa eri vaiheessa asiakasprosessia, ja niihin haetaan oikaisua kahden eri lain perusteella, riskinä on, että prosessissa on kaksi eri asiakasmaksuun liittyvää oikaisuvaatimusta yhtä aikaa (asiakasmaksulain mukainen ja vammaispalvelulain mukainen).

Asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen prosessista vaikuttaa tulevan esitetyn suojasäännöksen myötä monivaiheinen. Ensisijaisen lainsäädännön mukaisesti myönnettyjen palvelujen asiakasmaksuja voisi alentaa asiakasmaksulain mukaisesti. Lisäksi nyt ehdotettavan vammaispalvelulain muutoksen perusteella asiakasmaksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä voitaisiin tietyissä tapauksissa tehdä vammaispalvelulain mukainen hallintopäätös. Lopputuloksen kannalta tällä ei nähdä olevan merkittävää eroa.

Esityksestä puuttuu oikaisumenettelyn kokonaisuuden arviointi. Esimerkiksi huollollista näkökohdista on jo säädetty asiakasmaksulain 11 §:ssä, joten oikaisuvaatimuksen käsittely esimerkiksi huollollisten näkökohtien osalta eroaisi sitten toisistaan. Maksujen vaikutusta tulisi arvioida kokonaisuutena ja tällöin jää epäselväksi se, kumpi on ensisijainen asiakasmaksulain mukainen vai vammaispalvelulain mukainen, jos on arvioitu, että asiakkaan palvelut voidaan järjestää osittain ensisijaisen lainsäädännön ja osittain vammaispalvelulain perusteella. Alennetaanko ensin ensisijaisen lainsäädännön kautta tulevien vai erityislain kautta tulevien

palvelujen asiakasmaksuja. Vai arvioidaanko vammaispalvelulain mukainen tarve vasta sen jälkeen, kun ensisijaisen lain mukaiset maksujen alentamisen tai perimättä jättämisen päätökset on tehty.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tämä suojasäännös olisi jossain määrin kyseenalainen, kun vammaisille henkilöille olisi erillinen suojasäännös, mutta muille samoja palveluita saaville ei. Tai ainakin positiivista erityiskohtelua tulisi tarkemmin perustella. Joka tapauksessa selkeämpää olisi, että asiakasmaksuihin liittyvät säännökset olisivat asiakasmaksulaissa koskien yhdenvertaisesti kaikkia palvelujen käyttäjiä.

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön on ehdotuksessa selkeämpi kuin vahvistetussa laissa. Esityksessä oleva säännös tavanomaisen elämänvaiheen tarvetta koskevasta poikkeamasta on soveltamisalaa selkeyttävä. Edelleen soveltamisalassa tulkitaan olevan epäselvyyttä erityisesti ikääntyvän väestön osalta.

Lakien soveltamisjärjestyksessä on tulkinnanvaraa vammaispalvelulain mukaisten palvelujen subjektiivisten oikeuksien luonteesta johtuen. Yleislakien mukaisia palveluja ei voida priorisoida vammaisille henkilöille, koska samat palvelut tulee olla yhdenvertaisin perustein saatavilla muille samaa palvelua tarvitseville.

Tulkinnanvaraisuutta subjektiivisten oikeuksien näkökulmasta voi aiheuttaa tilanteet, joissa hyvinvointialue on voinut määritellä yleiseen järjestämisvelvollisuuteen kuuluvien määrärahasidonnaisten palvelujen määrärahat periaatteessa riittäviksi, mutta ne silti loppuvat. Jos tällaisessa tilanteessa vammaiselle henkilölle jätetään palvelu myöntämättä yleislakien mukaisena sillä perusteella, että varatut määrärahat ovat loppuneet, vammainen henkilö jäänee odottamaan vapautuvaa määrärahaa. Ja jos hän hakee samaa palvelua, joka olisi yleislain kautta riittävä vammaispalvelulain kautta, niin hänelle tulee tehtäväksi kielteinen päätös sillä perusteella, että yleislain mukaiset palvelut ovat riittäviä. Näin ollen vammainen henkilö olisi samassa asemassa kuin ei vammainen määrärahasidonnaisten palvelujen osalta, ja henkilö ei saisi tarvitsemaansa palvelua, koska peruste vammaispalvelun myöntämiselle ei ole se, ettei yleislain perusteella voida palvelua toteuttaa.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Vammaispalvelujen johtaja

Sari Hietala